

Filip Vyskočil, Jakub Zuman, Daniela Zumanová

Právní analýza osvojení v Dánsku

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek

Praha

2015

Tato analýza byla vydána v rámci projektu „Centrum podpory náhradní rodinné péče II“ díky finanční podpoře Nadace Sirius. Více informací o projektu a dalších publikacích naleznete na www.nahradnirodina.cz a www.centrumpodpory.cz.

Děkujeme Nadaci Sirius za finanční a dlouhodobou podporu aktivit směřujících ke zlepšení péče o ohrožené děti v České republice.

Právní analýza osvojení v Dánsku

© **Mgr. Filip Vyskočil; Mgr. Jakub Zuman; Mgr. Daniela Zumanová**

© STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek, Praha 2015

Vydalo STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek

Jelení 91, 118 00 Praha 1

info@nahradnirodina.cz

www.nahradnirodina.cz

Odborná garantka: PhDr. Věduna Bubleová

Jazyková korektura: Zuzana Straková

OBSAH

I.	ÚVOD.....	4
II.	LEGISLATIVNÍ VÝVOJ OSVOJENÍ VE VELKÉ BRITÁNII.....	5
III.	AKTUÁLNÍ LEGISLATIVNÍ RÁMEC OSVOJENÍ V DÁNSKU	8
IV.	SYSTÉM OSVOJENÍ V DÁNSKU	11
	A/ ÚVOD.....	11
	B/ PŘEHLED SUBJEKTŮ (INSTITUCÍ), KTERÉ SE AKTIVNĚ PODÍLEJÍ NA PROCESU OSVOJENÍ NEZLETILÝCH DĚTÍ A JEJICH PRAVOMOCI	12
	C/ ŽADATEL O ADOPCI A ADOPTOVANÉ DÍTĚ.....	15
	D/ TYPY OSVOJENÍ V DÁNSKU	16
	E/ PROCES OSVOJENÍ V DÁNSKU	19
V.	ZRUŠENÍ OSVOJENÍ.....	23
VI.	FINANČNÍ ASPEKTY MEZINÁRODNÍ ADOPCE	24
VII.	POUŽITÉ ZDROJE.....	25

I. ÚVOD

Spojené království Velké Británie a Severního Irska, zkráceně Velká Británie, tvoří čtyři země – Anglie, Severní Irsko, Skotsko a Wales. S ohledem na určitou míru autonomie, která byla jednotlivým zemím přiznána i v oblasti moci zákonodárné, můžeme spatřovat v právní úpravě osvojení v jednotlivých zemích určité odlišnosti. S ohledem na značnou rozsáhlost právní úpravy a za účelem zjednodušení porozumění systému právní úpravy osvojení ve Spojeném království pojednává níže uvedený text zejména o právní úpravě Anglie, pokud není stanoveno jinak. Úprava náhradní rodinné péče v ostatních zemích Spojeného království je zpravidla obdobná té anglické, kdy lze zaznamenat odlišnosti spíše menšího významu.

II. LEGISLATIVNÍ VÝVOJ OSVOJENÍ VE VELKÉ BRITÁNII

Zákonná úprava otázky osvojení byla na území Velké Británie poprvé představena přijetím **zákona o adopci dětí** (Adoption of Children Act) v roce 1926. Do této doby probíhala adopce dětí na neformální bázi, přičemž adoptivní rodič neměl ve vztahu k dítěti prakticky žádná práva. Prvotním záměrem této úpravy bylo zejména poskytnout určitou úlevu svobodným matkám s větším počtem dětí a rovněž pomoci manželským párům, které nemohly mít vlastní děti. Postupným vývojem a modernizací právních předpisů se těžiště právní úpravy osvojení zaměřilo převážně na otázky zájmů a blaha osvojovaných dětí. Vývoj legislativy v této oblasti byl značně složitý, jelikož byla úprava jednotlivých úzce souvisejících otázek vždy roztržštěná do velkého množství zákonů a podzákoných předpisů, směrnic, doporučení a případně doplňována soudními rozhodnutími – tzv. precedenty. To vše navíc samostatně a odlišně pro jednotlivé země Spojeného království.

Po přijetí zákona o adopci dětí z roku 1926 byly dalšími významnými předpisy v této oblasti **adopční zákon** (Adoption Act) z roku **1950** a později **adopční zákon** (Adoption Act) z roku **1958**, který konsolidoval předchozí roztržštěnou stávající právní úpravu osvojení. Adopční zákon upravoval zejména otázky požadavků na osvojitele a adopční agentury a též procesní otázky soudního řízení o osvojení. Mezi osvojiteli byly dle uvedené právní úpravy preferovány manželské páry, svobodným mužům byla adopce umožněna jenom za výjimečných okolností. Minimální věk osvojitelů byl stanoven na 25 let, ve výjimečných případech 21 let. Do popředí zájmu se dostává zajištění oprávněných zájmů dítěte, biologických rodičů i osvojitelů. Příslušnými soudy pro rozhodování o osvojení jsou okresní soudy, vrchní soud a též soudy pro mladistvé, které uvedené případy v praxi rozhodovaly nejčastěji.

Zákon byl v mnoha ohledech, zejména ve smyslu procesních otázek adopce, ostře kritizován odbornou i laickou veřejností, proto byl zrušen a nahrazen **adopčním zákonem** (Adoption Act) z roku **1976**. Nový adopční zákon z roku 1976 reflektoval právní předpisy vyvíjející se v průběhu 60. a 70. let, komplexně upravil proces osvojení ve Velké Británii a poskytl základy současné právní úpravy osvojení. Mezi významné změny, které adopční zákon z roku 1976 přinesl, bylo přiznání práva osvojenému dítěti obdržet originál svého rodného listu a některé další informace o svých biologických rodičích.

Zásadní změnu v oblasti právní ochrany dětí, která ve velké míře ovlivnila i proces adopce, přinesl **zákon o dětech** (The Children Act) z roku **1989**. Tento zákon obsáhl široké spektrum oblastí soukromého a veřejného práva a reagoval tak na předchozí opakovaná selhání státních institucí při ochraně dětí (vedly k tomu zejména medializované kauzy několika vražd dětí). Zákon zejména zavedl širší pravomoci státních orgánů umožňující úřadům důkladněji prozkoumat situaci v rodině a zasahovat za účelem ochrany dítěte zejména v případech, kdy rodiče dítěte s úřady nekomunikují nebo je zde podezření na sexuální zneužívání či týrání dětí.

Z dalších klíčových zákonů ovlivňujících proces adopce ve Velké Británii je nutno zmínit **zákon o adopci** (The Adoption Act) z roku **1999**, kterým byl novelizován adopční zákon z roku 1976 ve smyslu mezinárodní adopce a který rovněž umožnil Velké Británii ratifikovat Haagskou úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. **Zákon o ochraně dětí** (Protection of Children Act) rovněž z roku **1999** posílil ochranu práv dítěte a vytvořil systém identifikace osob, které nejsou vhodné pro práci s dětmi (např. zavedl povinnost kontroly rejstříku trestů u osob, které mají zájem pracovat s dětmi nebo mládeží). V této souvislosti je vhodné zmínit rovněž **zákon o standardech péče** (Care Standards Act) z roku **2000**, který upravuje povinnosti různých orgánů a institucí státní správy při péči o děti, včetně kontroly služeb poskytovaných při procesu adopce nebo pěstounství.

V roce 2000 britská vláda provedla kompletní revizi stávajícího systému adopce, jejímž výsledkem byla tzv. Bílá kniha (White paper) s názvem Nový přístup (A New Approach). Tato Bílá kniha navrhla řadu reforem stávajícího systému za účelem větší transparentnosti procesu osvojení a rovněž za účelem harmonizace legislativy se zákonem o dětech (The Children Act) z roku 1989. Bílá kniha rovněž vyjádřila urgentní potřebu zlepšení fungování a zefektivnění procesu osvojení a podpory většího využití tohoto způsobu náhradní rodinné péče. Výsledkem tohoto procesu byl **zákon o adopci a dětech** (The Adoption and Children Act) z roku **2002**, který byl implementován v roce 2004, a který plně nahradil adopční zákon z roku 1976. Zákon o adopci a dětech mj. zmodernizoval existující právní rámec národní a mezinárodní adopce a rovněž představil novou právní úpravu poskytující právní stabilitu dětem, pro které adopce není vhodná nebo možná. Zákon o adopci a dětech ve Velké Británii zavedl možnost adopce dětí párem stejného pohlaví, jednotlivcem nebo párem, který nežije v manželském svazku. Tato úprava znamenala zásadní změnu oproti dosavadnímu požadavku na osvojitele, kteří museli být oddáni.

Zákon o dětech (The Children Act) z roku **2004** představuje legislativní oporu pro vládní strategii týkající se zlepšování života a bezpečnosti dětí prostřednictvím vládní iniciativy „Na

každém dítěti záleží“ (Every Child Matters), která byla vytvořena jako reakce na mučení a smrt osmileté dívky Victorie Climbié. Zákon výrazným způsobem posiluje pravomoci místních úřadů a klade důraz na důležitost spolupráce mezi jednotlivými úřady/agenturami za účelem ochrany dětí. Klíčová ustanovení zahrnují vytvoření úřadu Komisaře pro děti v Anglii (Children’s Commissioner for England), jehož účelem je chránit práva a zájmy dětí v Anglii v souladu s Úmluvou o právech dítěte (OSN).

III. AKTUÁLNÍ LEGISLATIVNÍ RÁMEC OSVOJENÍ V DÁNSKU

Dánsko je dlouhodobě řazeno mezi státy EU s nadstandardními výsledky v oblasti dodržování a zajišťování práv dětí. Přestože systém náhradní rodinné péče, a to včetně institutu osvojení, v Dánsku funguje již dlouhou dobu na mimořádně vysoké úrovni, byla v roce 2010 s účinností od 1. ledna 2011 za účelem dalšího zlepšení systému náhradní rodinné péče zákonodárným sborem přijata tzv. reforma péče o dítě (Barnets Reform), kterou došlo ke změně zákona o sociálních službách a řady navazujících zákonů, a kterou byla zavedena nová opatření a dále posílena práva dítěte.

Provedené zákonné změny rovněž posilují práva dítěte např. tím, že ještě více zapojují samotné dítě do procesu rozhodování o jeho výchově. V této souvislosti je snížena věková hranice z 15 na 12 let pro přiznání práva samotnému dítěti podávat stížnosti proti rozhodnutím, která se ho bezprostředně týkají. Obecně lze konstatovat, že zákonodárce více prohlubuje zájem o dítě samotné oproti zaměření na jeho rodiče, kterým se však dostává rovněž náležitá podpora ze strany státních orgánů.

Základní pilíř legislativní úpravy osvojení v Dánsku představuje zákon o adopci („Adoptionsloven“), konsolidované znění č. 1084 ze dne 7. října 2014, poslední změna ve znění zákona č. 1821, ze dne 23. prosince 2015. Zákon o adopci obsahuje pravidla týkající se základních podmínek pro osvojení, právní následky osvojení, zrušení osvojení a práva a povinnosti osob podílejících se na procesu osvojení, zejména orgánů státní správy a další. Úplné a aktuální znění textu zákona je k dispozici na internetových stránkách: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=176861>

Zákon o adopci vytváří legislativní rámec pro veškeré otázky týkající se adopce ve spojení mj. s následujícími prováděcími předpisy vydanými dánským Ministerstvem vnitra a sociálních věcí (Social- og Indenrigsministeriet):

- **Vládní nařízení o adopci č. 1863** („Bekendtgørelse om adoption“), ze dne 23. prosince 2015, které upravuje pravidla týkající se udělení souhlasu s adopcí a náležitosti prohlášení o adopci. Nařízení dále upravuje pravidla pro postup při osvojení bez udělení souhlasu, schvalování osvojitelů pro domácí i mezinárodní adopci a též pravidla postupu osvojení dánských dětí v zahraničí schválenými žadateli.

Text nařízení: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=176200>

- **Vyhláška č. 1865 o jednacím řádu adopčního výboru** („Bekendtgørelse om forretningsordenen for et adoptionssamråd“), ze dne 23. prosince 2015.

Text vyhlášky: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=176206>

- **Vyhláška č. 1864 o jednacím řádu adopční rady** („Bekendtgørelse om forretningsordenen for Adoptionsnævnet“), ze dne 23. prosince 2015.
Text vyhlášky: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=176205>
- **Pokyny týkající se dětí určených pro národní adopci** („Vejledning om frigivelse af børn til national adoption“), účinné od 1. ledna 2016.
Text pokynů: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=175904>
- **Pokyny pro adopci** („Vejledning om adoption“) – aktuální znění ze dne 30. prosince 2015 – představuje významný zdroj informací a shrnutí stěžejních ustanovení adopční legislativy v Dánsku. Slouží zároveň jako příručka pro práci sociálních pracovníků a všech správních orgánů a veřejných institucí podílejících se na jednotlivých fázích adopčního procesu. Pokyny jsou vydávány, resp. aktualizovány několikrát ročně s cílem poskytnout příslušným orgánům vždy aktuální informace pro všechny osoby a orgány podílející se na procesu adopce.
Text pokynů: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=175901>

Podpůrně se na řadu otázek spojených s adopcí, včetně postupu orgánů veřejné správy, použijí rovněž následující právní předpisy vydané dánským Ministerstvem vnitra a sociálních věcí (Social- og Indenrigsministeriet):

- **Zákon o právní ochraně a správě v sociální oblasti** („Bekendtgørelse af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område“), ze dne 8. září 2015.
Text zákona: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=173199>
- **Zákon o sociálních službách** („Bekendtgørelse af lov om social service, (Serviceloven)“), ze dne 17. listopadu 2015.
Text zákona: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=175036>

Jedním ze stěžejních obecných právních předpisů je dále **zákon o veřejné správě** („Bekendtgørelse af forvaltningsloven (Forvaltningsloven)“), ze dne 22. dubna 2014, vydaný dánským Ministerstvem spravedlnosti. Zákon upravuje správní řízení; dává možnost správním orgánům užít správního uvážení, čímž je zajištěno, aby v jednotlivých případech bylo rozhodováno podle okolností případu, tedy je zajištěn individuálnější přístup orgánů, a to i v sociální oblasti a oblasti péče o rodinu. Text zákona o veřejné správě je k dispozici na: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=161411>

S ohledem na širokou působnost orgánů místní správy v Dánsku jsou neméně důležitými rovněž **právní předpisy vydávané Celonárodním svazem obcí** (Kommunernes Landsforening) či **jednotlivými obcemi**.

Výčet výše uvedených legislativních zdrojů není vyčerpávající. Dánský právní řád obsahuje desítky dalších podzákoných právních předpisů upravujících jednotlivé aspekty procesu adopce. Výše uvedené předpisy je však nutno v rámci legislativního rámce osvojení v Dánsku považovat za stěžejní.

IV. SYSTÉM OSVOJENÍ V DÁNSKU

A/ ÚVOD

Propracovaný sociální systém skandinávských zemí je všeobecně známý, přičemž systém náhradní rodinné péče, resp. vysoký standard a dodržování práv dětí není výjimkou. V souvislosti se systémem náhradní rodinné péče v Dánsku se často hovoří o tzv. skandinávském modelu, jelikož systém zajišťování náhradní výchovy ve skandinávských zemích (Dánsko, Švédsko, Norsko) nese obdobné prvky a nástroje. Společné jsou i vysoké daně, ze kterých je sociální systém financován, jakož i vysoká míra účasti státních orgánů na zajišťování náhradní rodinné péče.

Nutno však konstatovat, že institut osvojení jako jedna z forem náhradní rodinné péče v současné době není v Dánsku příliš využívaný a je zcela v pozadí ostatních forem náhradní péče. Pokud dochází k osvojení nezletilého, v drtivé většině případů se tak děje v rámci příbuzenských vztahů, tedy např. osvojení nevlastních dětí nebo osvojení osobou, která má příbuzenskou nebo alespoň citovou vazbu na osvojence. V popředí zájmu osvojitelů je dlouhodobě rovněž adopce ze zahraničí, zejména ze zemí jako Čína, Jižní Korea, Vietnam a Thajsko.

V Dánsku jsou organizační páteří celého systému osvojení orgány místní správy, které jsou povinny provádět sociální opatření a mají povinnost monitorovat životní podmínky dětí a mladistvých.

Do ledna 2015 v Dánsku existovaly dvě organizace poskytující služby v oblasti mezinárodní adopce – AC Bornehjælp (AC International Child Support) a Danadopt (Danish Society for International Child Care). Rozhodnutím dánské vlády a následným schválením parlamentu na podzim 2014 se dne 29. ledna 2015 tyto organizace sloučily do jedné zprostředkovatelské organizace – „Danish International Adoption“ (DIA). Důvodem tohoto sloučení byl požadavek na silnější profesionální zázemí a větší objem financování mezinárodní adopce.

Jinak je zprostředkování osvojení v Dánsku činností zakázanou pro fyzické osoby nebo právnické osoby soukromého práva. V případě nezákonného zprostředkování adopce hrozí dané osobě správněprávní nebo trestněprávní sankce v podobě pokuty nebo odnětí svobody. V Dánském království je rovněž zakázáno zprostředkovávat kontakt mezi pěstouny a dětmi nebo náhradní matkou a ženou, která má zájem o náhradní rodičovství. Uvedená jednání jsou považována za trestný čin.

B/ PŘEHLED SUBJEKTŮ (INSTITUCÍ), KTERÉ SE AKTIVNĚ PODÍLEJÍ NA PROCESU OSVOJENÍ NEZLETILÝCH DĚTÍ A JEJICH PRAVOMOCI

Na procesu osvojení v Dánském království se podílejí zejména státní instituce místního charakteru. Ústředním správním orgánem, do jehož působnosti náleží oblast sociálně-právní ochrany dětí včetně adopce, je Ministerstvo vnitra a sociálních věcí (Social- og Indenrigsministeriet). Hlavním úkolem ministerstva je zejména legislativní činnost, přičemž do samotného procesu zajišťování jednotlivých kroků osvojení v zásadě nezasahuje.

1) ORGÁNY MÍSTNÍ SPRÁVY

- V působnosti orgánů státní správy v Dánsku jsou všechny typy osvojení, tj. místní i zahraniční, jde o hlavní subjekt v procesu osvojení.
- Provádí potřebná sociální šetření.
- Posuzují, zda je adopce v nejlepším zájmu dítěte.
- Shromáždí veškeré dokumenty a informace potřebné k provedení jednotlivých kroků v procesu adopce.
- Přijímají žádosti o schválení adopce rodinným příslušníkem a partnerem rodiče osvojovaného dítěte.
- Poskytují adopčnímu výboru informace nezbytné ke schválení budoucích osvojitelů.
- Zajišťují čerpání finančních prostředků za účelem financování procesu osvojení.
- Rozhodují o uznání zahraničních adopcí.
- V případě adopce ze zahraničí rozhodují o povolení pobytu v Dánsku, resp. o rezidenčním statusu dítěte.
- V rámci orgánů místní správy působí sociální pracovníci, kteří jsou v úzkém kontaktu s rodinou, poskytují osvojitelům pomoc a poradenství, monitorují situaci v rodině a zprostředkovávají služby dalších odborníků (např. psychologů, terapeutů apod.).

2) ADOPČNÍ VÝBORY (Adoptionssamrådene)

- Adopční výbor je ustanovován ministrem vnitra a sociálních věcí pro každý z regionů Dánska, počet adopčních výborů v jednotlivých regionech záleží na rozhodnutí ministra.
- Členy adopčního výboru a jejich náhradníky jmenuje ministr na dobu 4 let. Adopční výbor se vždy skládá ze tří členů – lékaře, právníka a osoby se vzděláním v sociální

oblasti, přičemž minimálně právník, který je zároveň předsedou výboru, musí být zaměstnancem místního orgánu státní správy. Rozhodnutí adopčního výboru jsou přijímána většinou hlasů.

- Hlavními úkoly adopčního výboru jsou zejména rozhodnutí o schválení osvojitele a s nimi související rozhodnutí, např. rozhodnutí o potřebě navštívit přípravný kurz osobou, která již dříve dítě adoptovala, rozhodnutí o realizaci lékařského, psychiatrického, psychologického nebo jiného zvláštního vyšetření, rozhodování o žádosti o rozšíření žádosti o osvojení o předadopční ubytování dítěte apod.
- Za účelem schválení osvojení adopční výbor může rozhodnout o odnětí schválení osvojitele uděleného orgánem místní správy, pokud již nespĺňuje některou z podmínek pro osvojení, nebo je osvojení žadatelem považováno za nevhodné z jiných důvodů.
- Činnost adopčního výboru se řídí vyhláškou o jednacím řádu adopčního výboru.
- Adopční výbor má svůj vlastní sekretariát, který vyřizuje veškerou administrativu související s rozhodováním o adopci, eviduje žádosti a jednotlivé případy pro výbor připraví k rozhodnutí.
- Proti rozhodnutí adopčního výboru je možné se odvolat k adopční radě, a to ve lhůtě 6 měsíců od vydání rozhodnutí.

3) ADOPČNÍ RADA (Adoptionsnævnet)

- Adopční rada se skládá z předsedy a dalších devíti členů z různých profesních prostředí. Členové a jejich zástupci jsou jmenováni ministrem vnitra a sociálních věcí na období 4 let. Předsedou adopční rady je soudce vrchního nebo nejvyššího soudu. Člen rady může vykonávat funkci po dobu maximálně 8 let.
- Adopční rada prošetřuje stížnosti týkající se rozhodnutí přijatých adopčním výborem, zejména rozhodnutí o neschválení žadatele o domácí nebo zahraniční osvojení. Stížnost proti rozhodnutí adopčního výboru musí být podána do 6 měsíců po vydání rozhodnutí adopčního výboru.
- Jedním z úkolů adopční rady je rovněž výkon dohledu nad činností adopčního výboru. Podmínky výkonu kontrolní činnosti stanovuje ministr vnitra a sociálních věcí. Adopční rada se zabývá i výkonem dohledu nad zprostředkovatelskou organizací zajišťující mezinárodní adopci.
- Adopční rada jmenuje pediatry za účelem poskytování poradenství žadatelům o adopci dítěte ze zahraničí.

- Rozhodnutí adopční rady zajišťují jednotnou praxi při přijímání rozhodnutí adopčních výborů.
- Adopční rada rovněž shromažďuje, zpracovává a zajišťuje zveřejňování informací v oblasti adopce na národní i mezinárodní úrovni.

4) ODVOLACÍ KOMISE (Ankestyrelsen)

- Odvolací komise je orgánem v působnosti Ministerstva vnitra a sociálních věcí.
- V její působnosti je široké spektrum pravomocí v různých oblastech sociální sféry, zejména v oblasti dětí a rodiny (přijímá a vyřizuje stížnosti týkající se dávek, příspěvků, adopce, umístění dětí do náhradní rodinné péče, otcovství), dále v oblasti stížností, v oblasti důchodů, zaměstnaneckých vztahů, pracovních úrazů, sociálních dávek apod.
- V oblasti adopce spočívá její role ve vyřizování stížností proti rozhodnutí orgánů místní správy týkající se osvojení stávajícím rodinným příslušníkem nebo partnerem rodiče osvojovaného dítěte. Stížnosti proti rozhodnutí jsou zasílány přímo orgánu místní správy, který následně věc předá odvolací komisi.
- Odvolací komise vykonává dohled nad mezinárodní adopcí.

5) DALŠÍ SUBJEKTY

- Obce, dětské a mládežnické organizace a soudy** – plní pouze úkoly související s vydáním dítěte k adopci, a to v případech, kdy se osvojení uskuteční bez souhlasu rodičů.
- Zprostředkovatelská organizace** – jedná se o organizaci „Danish International Adoption“ (DIA), která poskytuje pomoc a poradenství v souvislosti se zahraniční adopcí a zajišťuje velkou část úkolů spojených s umístěním dítěte do dánské rodiny. Jde o jedinou organizaci akreditovanou Ministerstvem vnitra a sociálních věcí s touto působností.

C/ ŽADATEL O ADOPCI A ADOPTOVANÉ DÍTĚ

- I. Osvojitelem v Dánsku se může stát osoba jakékoli národnosti nebo sexuální orientace, a to jak jednotlivec, tak manželský pár, nebo osoby žijící v registrovaném partnerství.

V současné době musí zájemce o adopci splňovat následující podmínky:

- a. **Věk** – minimálně 25 let, ve zvláštních případech může adopční rada povolit adopci osobou mladší, avšak vždy starší 18 let; **věkový rozdíl** – mezi osvojencem a osvojitelem nesmí být vyšší než 42 let, spodní hranice není stanovena striktně, ale platí, že by neměla být nižší než 14 let, všechny případy jsou však posuzovány individuálně, a tak může být v konkrétním případě přihlédnuto ke zvláštním okolnostem a stanovený věkový rozdíl nemusí být překážkou.
- b. **Pobyt v Dánsku** – zájemce o adopci v Dánsku musí být dánským občanem anebo alespoň v Dánsku oprávněně dlouhodobě pobývat.
- c. **Bezúhonnost** – je dalším z faktorů, ke kterým se přihlíží při schválení osvojitele, nejde tedy o podmínku jako takovou. Za účelem prověření bezúhonnosti je orgánem místní správy získán výpis z rejstříku trestů žadatele. Záznam v rejstříku trestů neznamena automaticky zamítnutí žádosti o osvojení. V případě, že osvojitel v minulosti spáchal trestný čin, bude posuzována povaha a doba jeho spáchání. V případě nebezpečných zločinů nebo trestných činů sexuálního charakteru ke schválení žadatele nedojde. V případě méně závažných (např. majetkových) trestných činů může být osvojitel schválen i přes svoji trestní minulost. V případě některých typů trestných činů může být nařízeno psychologické vyšetření žadatele.
- d. **Zdravotní stav** – žadatel o adopci musí být v takovém fyzickém a psychickém stavu, aby nesnížil možnost zdravého a plnohodnotného vývoje adoptovaného dítěte. Za tímto účelem se při podání žádosti o adopci předkládá příslušným orgánům lékařská správa reflektující celkový stav žadatele. Posouzení bude zpravidla zahrnovat určitou dlouhodobou „prognózu“, která se vztahuje k době, kdy se předpokládá, že bude osvojené dítě v každodenní péči osvojitele. Toto posouzení zahrnuje zejm. riziko smrti a zhoršení závažného onemocnění, které může ovlivnit jednotu rodiny a duševní stav osvojitele. Tato prognóza rovněž obsahuje informaci o tom, zda má žadatel předpoklad k tzv. „zvýšené mortalitě“. Jde o údaj vypočtený v procentech, který srovnává žadatele se zdravou populací. V případě, že žadatel trpí chorobou, která

naznačuje významné zvýšení mortality v příštích 15 až 20 letech, dle Pokynů pro adopci by neměl být schválen jako osvojitel. V případě pochybností o psychickém stavu žadatele se provádí psychologické vyšetření. Popis podrobných požadavků na fyzické a duševní zdraví žadatele o osvojení ve vztahu k různým skupinám onemocnění se nachází na webových stránkách odvolací komise (www.ast.dk).

- e. **V případě osvojení párem** – společně mohou osvojit dítě pouze manželské nebo registrované páry, přičemž musí prokázat, že před podáním žádosti žily společně po dobu nejméně 2,5 roku. Nesezdané páry však mohou podat žádost o adopci v případě, že plánují uzavřít manželství do doby finálního schválení adopce. Pokud žadatel žije v manželském svazku nebo registrovaném partnerství, může adoptovat pouze společně s manželem nebo partnerem.
- f. **V případě osvojení jednotlivcem** – žadatel musí prokázat, že je schopen vychovávat dítě samostatně, a rovněž doložit, že žije v přijatelných sociálních podmínkách. Povolení k adopci pouze jedním z manželů nebo partnerů může být uděleno pouze v případě, že je manžel/partner nezávěsný nebo trpí duševní poruchou, která mu v udělení takového souhlasu brání. Manžel nebo manželka mohou adoptovat samostatně pouze dítě druhého manžela.
- g. **Ekonomické podmínky** – žadatel o osvojení musí prokázat, že má dostatečné materiální zázemí pro výchovu dítěte. Tento požadavek se týká zejména příjmu a bydlení.

II. Na adoptované dítě z podstaty věci nejsou kladeny žádné nároky, resp. podmínky, které musí splňovat. V některých zemích lze adoptovat pouze děti do 18 let věku. Dánská legislativa nestanovuje horní hranici věku osvojence. Je-li však osvojenec nezletilý, tj. mladší 18 let, musí být splněna řada podmínek, včetně souhlasu biologických rodičů s osvojením, který lze udělit nejdříve ve 3 měsících věku dítěte.

D/ TYPY OSVOJENÍ V DÁNSKU

Stejně jako dle právního řádu České republiky vzniká též dle dánského právního řádu osvojením mezi osvojitelem a osvojencem stejný vztah, jaký je mezi rodiči a dětmi. Na rozdíl od pěstounské péče, kde zůstává biologický rodič nebo příslušný orgán státní správy za dítě právně odpovědný, přechází v případě osvojení veškerá právní

odpovědnost na novou rodinu tak, jako by se dítě do této rodiny narodilo a biologičtí rodiče, případně orgán státní správy, tuto odpovědnost ztrácí.

Institut osvojení v Dánsku můžeme rozdělit dle několika kritérií – jedním z nich je skutečnost, zda je dítě osvojováno členem vlastní rodiny, manželem, registrovaným partnerem nebo životním partnerem stávajícího rodiče či cizí osobou. Dalším kritériem pro klasifikaci typů adopce je informovanost o nové rodině adoptovaného dítěte. Adopci dle tohoto kritéria dělíme na otevřenou a anonymní. Adopci můžeme dále rozdělit na národní (uskutečněnou pouze v rámci Dánska) a mezinárodní. Pro klasifikaci osvojení je významné i to, zda byl biologickým rodičem udělen souhlas s adopcí konkrétního dítěte. Každé z uvedených typů osvojení má svá specifika a požadavky na splnění různých podmínek a kritérií, jak je uvedeno dále.

- *Osvojení dítěte cizí osobou*

Jde o procesně nejnáročnější typ osvojení, v rámci kterého musí žadatel o adopci prokázat splnění řady předpokladů a podmínek, kdy je výsledkem tohoto prokazování schválení žadatele jako osvojitele adopčním výborem.

- *Osvojení rodinnými příslušníky*

Základními předpoklady, které musí být splněny u tohoto typu osvojení, je existence kvalifikovaného rodinného vztahu mezi žadatelem a dítětem. Jde o konkrétní příbuzenský vztah (vnouče, sourozenec, synovec/neteř, bratranec/sestřenice) nebo o případy, kdy je tento vztah rodinnému vztahu podobný (např. dítě žije v domácnosti osvojitele – pěstouna po dobu nejméně 3 let). K tomuto typu osvojení se nevyžaduje schválení osvojitele adopčním výborem.

- *Osvojení stávajícím manželem, registrovaným partnerem nebo životním partnerem rodiče dítěte*

K tomuto druhu osvojení dochází v případech, kdy stávající manžel, registrovaný partner nebo životní partner žijící ve společné domácnosti adoptuje dítě tohoto manžela nebo partnera. K úspěšnému osvojení musí být prokázán trvalý charakter vztahu manželů/partnerů, a to zejména délka svazku, resp. sdílení společné domácnosti po dobu nejméně 2,5 roku.

- *Otevřená a anonymní adopce*

U otevřené adopce biologičtí rodiče znají identitu osvojitelů, přičemž tento typ adopce je využíván například u adopce v rámci stávající rodiny (např. adopce dítěte

nového životního partnera nebo manžela, adopce prarodiči nebo jinými členy rodiny). U anonymní adopce je identita biologických a adoptivních rodičů vzájemně utajena. Zprostředkování osvojení se tak děje výhradně prostřednictvím příslušného adopčního orgánu. Anonymní adopcí je zpravidla adopce ze zahraničí. Dle statistik je v současné době nadále velice malé množství anonymních osvojení dánských dětí.

- *Národní a mezinárodní osvojení*

Všechny výše uvedené typy osvojení mohou být jak národní, tak i mezinárodní, tj. osvojované dítě může mít dánské občanství nebo může být občanem jiného státu, případně může mít trvalý pobyt na území jiného státu.

Mezinárodní adopce se řídí zvláštními pravidly zákona o adopci, kterým byla implementována Haagská úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993.

- *Osvojení se souhlasem a bez souhlasu biologických rodičů*

Souhlas biologických rodičů s osvojením se vyžaduje v zásadě vždy, kromě případů, kdy dítě není svěřeno do jejich péče, není znám jejich pobyt nebo nejsou způsobilí k udělení souhlasu s osvojením, např. v důsledku duševní poruchy. Je-li dítě mladší jednoho roku, je pro adopci bez souhlasu rodičů také nezbytné prověřit skutečnost, že biologičtí rodiče trvale nejsou schopni se o dítě postarat ani sehrát pozitivní roli v jeho životě. Pokud není možné získat souhlas žádného z rodičů, je tento udělen poručníkem, který je dítěti ustanoven. Souhlas biologických rodičů je platný v případě, že byl udělen po uplynutí 3 měsíců věku dítěte, vyjma zvláštních okolností. Pokud biologičtí rodiče učiní námitku proti adopci, je věcí orgánu místní státní správy, aby rozhodla, zda adopce bude povolena, či nikoliv. Pokud vznikl mezi biologickými rodiči a dítětem vztah a adopcí by bylo znemožněno se s dítětem stýkat, adopce bude v takových případech obvykle odmítnuta.

Nucená neboli povinná adopce bude povolena v případech, kde byl biologickými rodiči udělen souhlas s adopcí, který byl následně vzat zpět. Povolení k adopci navzdory zpětvzetí souhlasu biologických rodičů bude uděleno, je-li to v zájmu dítěte a zároveň se má za to, že byl souhlas vzat zpět bez vážného důvodu. Obdobně může být adopce povolena i ve zvláštních případech, kdy rodiče souhlas neudělí, ale osvojení je v nejlepším zájmu dítěte. Je-li dítě mladší 1 roku, rozhodnutí o adopci může být vydáno pouze v případě, že jeho rodiče trvale nebudou schopni se o dítě

postarat a rovněž nebudou s to udržovat kontakt s dítětem, který by byl v jeho prospěch. Stejný postup se uplatní v případě, že dítě žije jinde než se svými biologickými rodiči po dobu delší než 3 roky a má se za to, že rodiče trvale nejsou schopni se o dítě postarat. V případech nucené (povinné) adopce není nositel rodičovské zodpovědnosti oprávněn přemístit dítě z pěstounské péče až do skončení adopčního řízení.

E/ PROCES OSVOJENÍ V DÁNSKU

Proces osvojení je zahájen podáním žádosti o adopci ze strany budoucího osvojitele/osvojitelů. Žádost o adopci v případě zájmu o osvojení dítěte manžela či partnera, osvojení v rámci rodiny a rovněž žádost o schválení osvojitele se podává k orgánu místní správy v digitální podobě. Žádost musí být podepsána prostřednictvím tzv. NemID, což je elektronický identifikátor, který si může zřídit každý dánský občan. Více informací o NemID je k nalezení na <https://www.nemid.nu/dk-en/>. Podání žádosti jinou formou je možné jen v případě existence mimořádných okolností. K žádosti o osvojení nezletilého je nezbytné přiložit daňové přiznání žadatele za poslední dva roky a lékařskou zprávu potvrzující jeho zdravotní stav.

Orgán místní správy při zpracování žádosti o osvojení ověří, zda:

- byly předloženy požadované dokumenty a informace;
- jsou splněny obecné předpoklady pro osvojení;
- bude adopce prospěšná pro dítě a v jeho nejlepším zájmu;
- jsou splněny požadavky na výchovu nezletilého;
- byly uděleny potřebné souhlasy;
- u osvojení v rámci rodiny byly předloženy důkazy o rodinném vztahu žadatele a budoucího osvojence.

Samotný proces adopce je zpravidla třífázový a zahrnuje:

Fáze 1 V první fázi adopčního procesu orgán místní správy přezkoumává, zda žadatel splňuje základní podmínky pro schválení osvojitele (viz čl. III. písm. C/ této analýzy). Po získání potřebných informací pozve žadatele na osobní pohovor, při kterém se mimo jiné vyjasní případné nesrovnalosti v žádosti, a současně orgán místní správy informuje žadatele o nejbližších termínech adopčních kurzů a o požadavcích, které by měl žadatel splnit, a o informacích, které by

měl dodat. Na uvedené schůzce je žadatel rovněž informován o možnosti adoptovat dítě ze zahraničí.

V případě, že orgán místní správy zjistí, že žadatel bez důvodných pochybností splňuje veškeré obecné požadavky pro schválení žadatele jako osvojitele, může rozhodnout o postoupení osvojitele do další fáze adopčního procesu.

V ostatních případech se předloží případ k posouzení adopčnímu výboru. Adopční výbor případ posoudí na základě předložených dokumentů a rozhodne, zda může být přistoupeno k druhé fázi adopčního procesu, případně rozhodne, že je za účelem spravedlivého rozhodnutí potřeba provést další šetření.

Fáze 2 Druhá fáze adopčního procesu sestává z předadopčního poradenského kurzu. Tento kurz je povinný pro všechny žadatele, kteří adoptují dítě poprvé. Adopční výbor však může rozhodnout o povinné účasti i u osob, které již dříve dítě adoptovaly. Hlavním cílem tohoto poradenství je poskytnout žadateli veškeré informace týkající se adopce, tak, aby žadatel mohl reálně zvážit své schopnosti a možnosti podrobit se tomuto procesu. Kurz zahrnuje zpravidla dva víkendové semináře. Termíny těchto kurzů jsou k dispozici na webových stránkách odvolací komise: www.ast.dk. Po absolvování tohoto kurzu může být přistoupeno ke třetí fázi adopčního procesu. Kurz musí být absolvován tak, aby bylo možné přistoupit k 3. fázi adopčního procesu nejpozději do 1 roku od podání žádosti o adopci. O absolvování kurzu je žadateli vydán certifikát, který je nutné předložit orgánu místní správy.

Fáze 3 Třetí fázi představuje individuální prověrka žadatele ověřující skutečnost, zda je žadatel schopen se o dítě postarat a vytvořit mu stabilní zázemí. Součástí prověrky jsou pohovory s žadatelem, případně rodinnými příslušníky a návštěvy jeho domácnosti, přičemž počet schůzek potřebných k důkladné prověrce je individuální.

K dalším informacím získávaným v rámci 3. fáze adopčního procesu patří zejména vyjádření mateřské nebo základní školy, kterou dítě navštěvuje, vyjádření psychologa dítěte nebo dalších osob, které jsou v pravidelném kontaktu s dítětem. Cílem tohoto procesu je zajistit, aby bylo dítě umístěno do rodiny, která umožní vyhovět jeho individuálním potřebám a zajistí mu stabilní prostředí, jež bude v jeho nejlepším zájmu.

Orgán místní správy po získání všech potřebných informací vyhotoví posudek týkající se žadatele, který je předložen adopčnímu výboru. Ten následně adopci schválí.

V případech, ve kterých není vyžadováno formální schválení ze strany adopčního výboru, vykonává prověrku žadatele příslušný orgán místní správy. Zaměřuje se na ověření bezúhonnosti žadatele, materiální zázemí žadatele a splnění podmínek stanovených orgánem místní správy pro převzetí dítěte do péče. Samotné schválení osvojitelů je pak provedeno přímo rozhodnutím orgánu místní správy.

U zahraniční adopce je výše uvedený třífázový proces v zásadě shodný s procesem národní adopce. Odchytky se týkají pouze zahrnutí zprostředkovatelské agentury do procesu adopce ve fázi 2 a fázi 3 a i po samotném schválení, kdy tato agentura zajišťuje přijetí a umístění dítěte ze zahraničí do domácnosti osvojitele.

Po schválení osvojitele nastává u „cizích“ adopcí a také zahraničních adopcí (v případě, že dítě již není v pěstounské péči osvojitele) tzv. čekací doba na přidělení dítěte. Osvojení nabývá právní moci a jeho účinky nastávají dnem uvedeným ve správním aktu o schválení osvojitele, kromě případů:

- zahraniční adopce – dnem, kdy dítě vstoupí na území Dánska (ve správním aktu o schválení osvojitele může být stanovena tzv. zkušební doba – v tomto případě nabývá osvojení právní moci až uplynutím této doby);
- adopce dítěte registrované partnerky (při umělém oplodnění) dnem narození dítěte.

Je nutno poznamenat, že s osvojením musí zpravidla vyslovit souhlas i dítě, které má být osvojeno, a to u všech typů adopce. Souhlas dítěte je standardně vyžadován v případě, že je starší 12 let, vyjma případů, kdy dítěti hrozí újma. V případě, že je budoucí osvojenec starší 18 let, je jeho souhlas vyžadován bezvýjímiečně. Bezpodmínečný souhlas osvojence může být udělen písemně nebo ústně před orgánem místní správy, přičemž před udělením takového souhlasu musí být dítě poučeno o následcích jeho udělení. O takovém rozhovoru dítěte s příslušným sociálním pracovníkem je pořízen záznam, který obsahuje zejména postoj dítěte k adopci, čas a místo konání rozhovoru a identifikaci účastníků, vztah dítěte k žadateli, vztah dítěte k biologickým rodičům, postoj dítěte k následkům osvojení, např. nové jméno, občanství, přerušení vztahu s biologickým rodičem apod. Záznam rovněž obsahuje odborné posouzení rozhovoru včetně popisu

zralosti a reakcí dítěte. Osvojenec může vzít souhlas zpět až do okamžiku vydání povolení k adopci. Je-li dítě mladší 12 let, bude od něj vyžádána informace o jeho postoji k adopci, ale pouze s přihlédnutím k jeho duševní vyspělosti.

Orgán místní správy musí v rámci adopčního procesu vždy ověřit, zda nebyla ze strany žadatelů o adopci poskytnuta úplata nebo kompenzace mzdy ve prospěch biologických rodičů. Pokud se tak stalo, adopce nebude povolena.

V. ZRUŠENÍ OSVOJENÍ

Osvojení může být zrušeno rozhodnutím ministra vnitra a sociálních věcí v případech, kdy osvojenec a osvojitel/osvojitelé s tímto zrušením souhlasí. V případě, že je osvojeci méně než 18 let, může být osvojení zrušeno i v případě, že se tak dohodnou biologičtí a adoptivní rodiče. Pokud je dítě starší 12 let, je vždy vyžadován i jeho souhlas. Souhlas musí být udělen osobně před orgánem místní správy nebo jiným příslušným orgánem. Před udělením takového souhlasu musí být dítěti řádně vysvětleny důsledky udělení souhlasu se zrušením osvojení. U dětí mladších 12 let je vždy vyžádána informace ohledně jejich postoje ke zrušení adopce s ohledem na rozumovou a volní vyspělost dítěte. V případě smrti adoptivních rodičů požádá Ministerstvo vnitra a sociálních věcí biologické rodiče o zrušení adopce, je-li to v nejlepším zájmu dítěte.

Adopce může být zrušena rovněž rozhodnutím soudu v případě, že je osvojitel uznán vinným z velmi hrubého zacházení s dítětem nebo vážného porušení povinností vůči dítěti či z jiného vážného důvodu. V takovém případě bude řízení o zrušení zpravidla iniciováno osvojencem, nebo v případě, že je osvojenec nezletilý nebo nezpůsobilý, může být řízení iniciováno poručníkem, biologickým rodičem nebo ministrem vnitra a sociálních věcí či jinou osobou ministrem pověřenou. V případech společného osvojení manželi nebo partnery může být adopce zrušena pouze ve vztahu k oběma partnerům.

V případě zrušení osvojení zanikají veškeré rodinné vztahy mezi osvojencem a osvojiteli. Ve výjimečných případech může soud v souvislosti se zrušením osvojení rozhodnout i o nároku na výživné. Soud může rovněž rozhodnout o obnovení vztahů mezi dítětem (osvojencem) a jeho biologickou rodinou. Je-li osvojenec starší 18 let, může na jeho žádost o obnovení vztahů s biologickou rodinou rozhodnout i ministr vnitra a sociálních věcí. Vyjma výše uvedených případů se však právní vztahy mezi osvojencem a původní rodinou neobnovují.

VI. FINANČNÍ ASPEKTY MEZINÁRODNÍ ADOPCE

Mezinárodní adopce je spojena s finanční zátěží pro žadatele o adopci, jejíž výše závisí na různých faktorech, stejně tak jako výše případné kompenzace ze strany státních orgánů. Výše nákladů na mezinárodní adopci záleží zejména na státu, z jakého se adoptivní rodič rozhodl dítě adoptovat. Poplatek se platí přímo zprostředkovatelské agentuře DIA, a to v šesti splátkách. Konečná částka závisí na mnoha faktorech a skládá se z nákladů na práci agentury, nákladů na péči o dítě v průběhu adopčního procesu, převoz dítěte ze zahraničí, nákladů na notáře, lékaře apod.

Všechny rodiny mají nárok na příspěvek od státu ve výši 50,871 dánských korun. Příspěvek se vyplácí na základě žádosti adoptivních rodičů poté, co je dítě umístěno v jejich domácnosti.

VII. POUŽITÉ ZDROJE

i/ Literatura

- PEDERSEN, H. V. G., LUND-ANDERSEN, I. *Family law in Denmark*. Frederick, MD: Sold and distributed in North, Central and South America by Aspen Publishers, 2011, 190 p. ISBN 8757425132.

ii/ Internetové zdroje

www.ast.dk

<https://www.nemid.nu/dk-en/>

<http://www.d-i-a.dk/>

https://familysearch.org/learn/wiki/en/Adoption_in_Denmark

<http://www.anidoadoption.org/en/programs/denmark>

<http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5762>

<http://medarbejdere.au.dk/en/administration/hr/parentalleave/adoption/>

http://www.unicef-irc.org/portfolios/documents/115_denmark.htm

iii/ Právní předpisy

- **Zákon o adopci** („Adoptionsloven“), konsolidované znění č. 1084 ze dne 7. října 2014, poslední změna ve znění zákona č. 1821, ze dne 23. prosince 2015.
Text zákona: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=176861>
- **Nařízení o adopci č. 1863** („Bekendtgørelse om adoption“), ze dne 23. prosince 2015.
Text zákona: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=176200>
- **Vyhláška č. 1865 o jednacím řádu adopčního výboru** („Bekendtgørelse om forretningsordenen for et adoptionssamråd“), ze dne 23. prosince 2015.
Text vyhlášky: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=176206>
- **Vyhláška č. 1864 o jednacím řádu adopční rady** („Bekendtgørelse om forretningsordenen for Adoptionsnævnet“), ze dne 23. prosince 2015.
Text vyhlášky: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=176205>
- **Pokyny týkající se dětí určených pro národní adopci** („Vejledning om frigivelse af børn til national adoption“), účinné od 1. ledna 2016.
Text pokynů: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=175904>

- **Pokyny pro adopci** („Vejledning om adoption“)

Text pokynů: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=175901>

- **Zákon o právní ochraně a správě v sociální oblasti** („Bekendtgørelse af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område“), ze dne 8. září 2015.

Text zákona: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=173199>

- **Zákon o sociálních službách** („Bekendtgørelse af lov om social service, /Serviceloven/“), ze dne 17. listopadu 2015.

Text zákona: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=175036>

- **Zákon o veřejné správě** („Bekendtgørelse af forvaltningsloven /Forvaltningsloven/“), ze dne 22. dubna 2014.

Text zákona: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=161411>